

SBÍRKA PIVOVARSKÝCH KVASINEK VÚPS

Ing. PETRA KOHOUTOVÁ, Ing. IDA HOLLEROVÁ, VÚPS Praha, Pivovarský ústav

Klíčová slova: sbírka, kvasinky, produkční kmen, pivo, kvašení

1. ÚVOD

Stoupající produkce piva, zavádění nových a moderních technologií, výroba speciálních a netypických piv kladou vysoké nároky na jednotlivé výrobní operace a kvalitu vstupních surovin, včetně produkčního kmene kvasinek. Bez čisté kultury, která má požadované vlastnosti, nelze v současné době zaručit kvalitu výrobku a ekonomičnost produkce.

Jedním ze zdrojů čistých produkčních kmenů je sbírka pivovarských kvasinek VÚPS v Praze. Vznikla v roce 1946 jako součást sbírky kvasinek a kvasinkovitých mikroorganismů pod vedením Dr. Kockové-Kratochvílové. Od roku 1953 působí samostatně. Svým zaměřením na produkční kmény pivovarských kvasinek je ojedinělá v České republice, je mezinárodně registrována a od roku 1964 je členem Federace Českých a Slovenských sbírek mikroorganismů [1, 2, 3].

Uchovávané kmény patří podle poslední klasifikace z roku 1984 [4] k druhu *Saccharomyces cerevisiae*. Ve sbírce jsou zastoupeny oba typy produkčních kmenů pivovarských kvasinek. Většina deponovaných kultur, *Sacch. cerevisiae* subsp. *uvarum* var. *carlsbergensis*, je mimo jiné charakteristická úplným zkvašováním rafinosy a spodním kvašením. Tyto kultury jsou vhodné pro výrobu běžných piv plzeňského typu. V menší míře je zastoupen i druhý typ pivovarských kvasinek, *Sacch. cerevisiae* subsp. *cerevisiae*, vyznačující se částečným zkvašováním rafinosy a svrchním vedením hlavního kvašení. Tento typ je vhodný pro výrobu svrchně kvašených a speciálních piv. V současné době sbírka obsahuje 124 kmenů a je průběžně doplňována nově vyšlechtěnými perspektivními produkčními kmény, které mají speciální vlastnosti vhodné pro nové výrobní postupy. Sbírkou je pečlivě dokumentována a nadále se shromažďují údaje o vlastnostech jednotlivých kmenů.

2. PRODUKČNÍ KMENY PIVOVARSKÝCH KVASINEK

Aby sbírka správně plnila svůj účel a mohla být využívána, je potřeba, aby o deponovaných kmenech poskytovala dostatečné informace. Proto byly v průběhu minulých

let ověřovány a stanovovány základní morfologické a biochemické vlastnosti jednotlivých kmenů. Vzhledem k tomu, že sbírka slouží hlavně pivovarskému průmyslu, byla velká pozornost věnována technologickým vlastnostem, jako jsou kvasná schopnost a sedimentace [5,6]. Vedlejší produkty hlavního kvašení mohou ve větších koncentracích ovlivnit organoleptické vlastnosti, proto byla také velká pozornost věnována produkci vyšších alkoholů [7], esterů, diacetylu [8] i mastným kyselinám a oxidu siřičitému [9]. Studie byly dále rozšířeny o posouzení tendencí produkčních kmenů k autolýze [10] i o citlivost kvasinek ke složení mladiny [7].

Testování probíhalo v laboratorních, čtvrtprovozních a poloprovozních podmínkách. O vhodnosti kmene pro pivovar však rozhoduje jeho ověření v daném provozu, kde se uplatňují specifické faktory ovlivňující genotyp zkoušené kultury.

Všechny uchovávané kmény jsou registrovány pod vlastními katalogovými čísly. Přehled základních charakteristik kmenů, které jsou v českých pivovarech nejčastěji využívány, je uveden v tab. 1 a 2.

Produkční kmen č. 2, který je velmi rozšířen, je v provozních podmínkách pivovarů hodnocen jako středně až hlubokopokvašující s dobrou až velmi dobrou sedimentací. Laboratorní výsledky odpovídají této charakteristice. Je to dobře flokulující kmen

Tab. 2 Provozní charakteristika vybraných produkčních kmenů

Kmen č.	Prokvašení mladiny	Sedimentace
2	hluboko–středně	velmi dobrá–dobrá
6	středně	velmi dobrá
7	středně	dobrá
9	středně	dobrá
12	hluboko–středně	dobrá
95	hluboko	dobrá
96	hluboko	velmi dobrá

s nízkou produkcí diacetylu. Je však u něj pozorována tendence ke zvýšené produkci vyšších alkoholů a oxidu siřičitého. To však nepoškozuje organoleptické vlastnosti piva, naopak piva kvašená kmenem č. 2 mají svou charakteristickou chuť a aroma.

Kmény č. 6, 7 a 9 jsou podle provozních zkušeností a laboratorních testů zařazeny do druhé kvasné skupiny, tj. středněprokvašující. Jedná se o kmény s dobrou sedimentační schopností. Vyznačují se nízkou produkcí vedlejších metabolitů během hlavního kvašení a dokvašování, což má příznivý vliv na organoleptické vlastnosti hotových piv.

Méně rozšířený kmen č. 12 je charakterizován jako hlubokopokvašující kmen s dobrou sedimentací. Jeho vlastnosti jsou

Tab. 1 Základní charakteristika vybraných produkčních kmenů

Produkční kmen č.	2	6	7	9	12	95	96
Kvasná skupina	II–III	II–III	II	II	II–III	III	III
Sedimentační skup.	C	C	B–C	C	C	C	C
Diacetyl mg/l	0,28	0,73	0,40	0,33	0,36	0,22	0,22
Vyšší alkoholy mg/l	80	58	54	71	68	75	65
SO ₂ mg/l	26,4	17,7	–	17,4	–	–	10,9

Pozn. kvasná skupina

II

III

sedimentační skupina

B

C

stanovováno v 500 ml

zdánlivé prokvašení

55–67 % hm.

nad 67 % hm.

objem sedimentu

2–4 ml

nad 4 ml

velmi stabilní a piva jím vyrobená mají dobré organoleptické vlastnosti.

V poslední době jsou velmi rozšířené produkční kmeny č. 95 a 96. Jedná se o hlubokoprodukující kmeny s dobrou (96 s velmi dobrou) sedimentací, vhodné pro jednofázové procesy v CKT. V porovnání s tradičními kmeny obdobného typu prokvašují mladiny hlouběji. Oba kmeny se vyznačují nízkou produkcí vedlejších metabolitů včetně diacetylu a oxidu siřičitého. I když byla u kmene č. 96 v provozech zaznamenána tendence k větší tvorbě vyšších alkoholů a organických kyselin, neovlivňují tyto sloučeniny výrazně senzorické vlastnosti výrobku. Kmen č. 95 v provozních podmínkách v porovnání s č. 96 hůře sedimentuje, avšak analytické a senzorické vlastnosti jím vyrobených pív jsou vyrovnanější a příznivější než u pív kvašených produkčním kmenem č. 96.

V rámci spolupráce s PřF UK a VŠCHT byly ověřovány a do kolekce zařazeny kmeny, které byly připraveny těmito pracovníky. Tyto kmeny se vyznačují určitými specifickými vlastnostmi, které původní pivovarské kvasinky postrádají. Jedná se o tzv. killer- a dex- kmeny a o mutant produkující vitamin B₁.

Killer-kmen, určený k potlačení kontaminace pivovarských kvasnic rodem *Saccharomyces*, byl získán z rodičů *Sacch. cerevisiae* č. 9 a *Sacch. cerevisiae* T158 (produkující příslušný toxin). Hybrid má zachovány technologické vlastnosti rodičovského kmene č. 9 a je schopen eliminovat příslušnou kontaminaci. Jeho technologické i senzorické vlastnosti jsou uspokojivé a byly ověřovány i v provozních podmínkách [7, 11, 12].

Dalším zkonstruovaným kmenem je tzv. dex-kmen *Saccharomyces cerevisiae* PDN, vhodný pro výrobu dia a nízkenergetických pív. Rodiči jsou *Sacch. cerevisiae* č. 95/1 a *Sacch. diastaticus*. Hybrid se vyznačuje schopností štěpit dextriny a zcela prokvašovat mladinu (až na 1% extraktu). Analytické hodnoty jím vyrobených pív splňují normy pro DIA pivo a senzorické posouzení bývá lepší než u pív vyrobených běžnou technologií pro DIA piva [8, 12, 13, 14].

Posledním kmenem, o kterém se zde zmiňujeme, je UV zářením získaný mutant s produkcí vitaminu B₁ i za přítomnosti tohoto vitaminu ve zkvašované mladině. Pů-

vodním kmenem je *Sacch. cerevisiae* č. 2. Mutant je stálý v produkci vitaminu a má zachovány uspokojivé technologické i senzorické vlastnosti. Byl testován v provozních podmínkách a doporučen pro výrobu nízkohydrolizovatelných pív s vyšším obsahem vitaminu B₁ [10, 11].

3. UCHOVÁVÁNÍ SBÍRKY

Sbírka pivovarských kvasinek je vedena na šikmých sladidlových agaroch pod zaparafinovanou vatovou zátkou a deponována odděleně v chladicím boxu. Tato metoda uchovávání umožňuje dodání kmene žadateli rychle a v aktivním stavu. Sladina je přirozeným prostředím pro pivovarské kvasinky a to usnadňuje převedení produkčního kmene do výroby. Takto vedené kmeny si léta zachovaly své původní specifické vlastnosti. Z ekonomických a pracovních důvodů se přistoupilo k testování nových metod dlouhodobého uchovávání kvasinkových kultur. K testování byly vybrány metody filtračních papírků, silikagelu, dále lyofilizace a vedení na šikmém sladidlovém agaru pod parafinovým olejem [15]. Kvasinky použité k testování byly citlivé k metodám filtračních papírků a silikagelu [16]. V současné době ověřujeme lyofilizaci a metodu šikmého agaru pod parafinovým olejem a porovnáváme s klasickým vedením.

V rámci Organizace evropských sbírek kultur (ECCO) byl založen projekt MINE (Microbial Information Network Europe) [17]. Jeho úkolem je sjednocení a seřazení údajů o kulturách mikroorganismů uchovávaných ve sbírkách a jejich uložení do speciální databáze. Systém rovněž umožňuje okamžité spojení mezi databázemi jednotlivých sbírek mikroorganismů a rychlou vzájemnou výměnu informací. Po splnění všech potřebných požadavků se stane naše sbírka jeho součástí.

4. ZÁVĚR

Sbírka pivovarských kvasinek je nedílnou součástí práce mikrobiologického oddělení VÚPS. Její hlavní význam spočívá v zachování genofondu pivovarských produkčních kmenů. Slouží k vědeckým a pedagogickým účelům, zabezpečuje čisté kulturní kmeny pro pivovarský průmysl i pro nové genetické manipulace. Na vedení sbírky se finančně spolupodílejí nejen české pivovary, ale i Ministerstvo zemědělství ČR, které si uvědo-

muje její význam z hlediska uchovávání genofondu pro budoucnost.

LITERATURA

- [1] KOCKOVÁ-KRATOCHVÍLOVÁ, A.: Katalóg kultúr kvasiniek, VEDA Bratislava, 1977.
- [2] KOCKOVÁ-KRATOCHVÍLOVÁ, A.: Katalóg kultúr kvasiniek, VEDA, Bratislava, 1969.
- [3] KOCKOVÁ-KRATOCHVÍLOVÁ, A.: Katalóg kultúr kvasiniek, VEDA, Bratislava, 1986.
- [4] KREGER-VAN RIJ, N.J.W.: The Yeasts, A Taxonomic Study, Elsevier, Amsterdam, 1984.
- [5] BENDO VÁ, O., PARDONOVÁ, B.: Výzkumná zpráva OÚ-5/15, VÚPS, Praha, 1972, 1974.
- [6] BENDO VÁ, O., PARDONOVÁ, B.: Výzkumná zpráva OÚ-5/2, VÚPS, Praha, 1977, 1978, 1979, 1980.
- [7] VERNEROVÁ, J.: Závěrečná zpráva Ú-103, VÚPS, Praha, 1983.
- [8] VERNEROVÁ, J., KURZOVÁ, V.: Dílčí závěrečná zpráva Ú-4, VÚPS, Praha, 1989.
- [9] VERNEROVÁ, J., MIKYŠKA, A., BARSÁŘOVÁ, G.: Kvas. prům., 29, 1983, s.121.
- [10] VERNEROVÁ, J.: Závěrečná zpráva VÚ-5, VÚPS, Praha, 1981.
- [11] VERNEROVÁ, J.: Závěrečná zpráva VÚ-5, VÚPS, Praha, 1982.
- [12] VERNEROVÁ, J., KURZOVÁ, V.: Dílčí závěrečná zpráva OÚ-013, VÚPS, Praha, 1989.
- [13] PARDONOVÁ, B., KURZOVÁ, V.: Závěrečná zpráva VÚ-04, VÚPS, Praha, 1990.
- [14] PARDONOVÁ, B., KURZOVÁ, V.: Závěrečná zpráva VÚ-04, VÚPS, Praha, 1991.
- [15] KIRSHOP, B., E.: Maintenance of Microorganisms, Manual of Laboratory Methods, Academic Press Limited, Second Edition, London, 1991, s. 162.
- [16] JAREŠOVÁ, M., kol.: Závěrečná zpráva VÚ-04, VÚPS, Praha, 1994.
- [17] GAMS, W., et al.: J. of General Microbiology, 134, 1988, s.1667.

Zpracováno podle přednášky
na 25. výroční konferenci o kvasinkách,
Smolenice, 24.-26.4.1996